

تقدیم به :

مادر عزیزم

کلامش بهترین رهگشا

پدر بزرگوارم

مظهر صفا و صمیمیت

همسر فداکارم

نماد ایمان و وفا ، صبر و بردباری

قدردانی

پس از لطف پروردگار ، نگارنده در انجام این تحقیق ، خویش را مدیون بزرگانی می داند که اشاره به آنها به منظور سپاس در این صفحه تنها ذکر قطره ای از دریای محبتشان می باشد ، دنیایی از قدردانی هدیه به استاد بزرگوارم ، جناب آقای دکتر رضا مقدم کیا که در تمام مراحل تحقیق آمیزه ای از جدیت علمی و دلسوزی عملی را در حقم ارزانی داشتند و اگر نقطه ی مثبتی در این اثر یافت شود پیش از من ، حاصل تلاش ایشان است . یقیناً استاد بزرگوارم سرکار خانم دکتر بلقیس روشن نیز به خاطر پذیرش زحمت مشاوره و ارائه راهنمایی های ارزشمندشان و هم از جهت تعالیم ارزنده شان در طول تحصیل پذیرای سپاس خالصانه ام خواهند بود .

در پایان از زحمات شایان توجه دوستانی که در گردآوری داده های تحقیق با صبر و حوصله همراه بوده یاریم رساندند قدردانی می نمایم.

حشمت اله موسوی نسب
بهار ۸۷

صفحه	عنوان	فهرست مطالب
	فصل اول : کلیات تحقیق	
.....	مقدمه	۱-۱-۱
		۲
.....	بیان مسئله	۱-۲-۱
.....		۳
.....	تاریخچه گویش لری بهبهانی	۱-۳-۱
.....		۶
.....	واژه ها و اصطلاحات اصلی پژوهش	۱-۴-۱
.....		۷
.....	سوالات پژوهش	۱-۵-۱
.....		۸

۱-۶- ضرورت انجام پژوهش

۸.....

۱-۷- اهداف پژوهش

۹.....

۱-۸- کاربردهای متصور از این پژوهش

۹.....

۱-۹- جنبه های نوآوری پژوهش

۹.....

۱-۱۰- روش انجام پژوهش

۱۰.....

فصل دوم : پیشینه نظری و مروری بر مطالعات پیشین

۱۲.....

۲-۱- پیشینه نظری

۱۳.....

۲-۲- مروری بر مطالعات

پیشین..... ۱۵

۲-۳- ویژگیهای جغرافیایی ، تاریخی ، فرهنگی شهرستان

بهبان..... ۱۹

فصل سوم : تحلیل واجشناختی- آواشناختی گویش

بهبانی..... ۲۳

۳-۱- واج شناسی - آواشناسی

۲۴.....

۳-۲- فرایندهای واجی

۲۴.....

صفحه

عنوان

۳-۲-۱- همگونی

۲۴.....

۳-۲-۲- ناهمگونی

۲۵.....

۳-۲-۳-

۲۵..... ادغام

۳-۲-۴- قلب

۲۵.....

۳-۲-۵- حذف

۲۵.....

۳-۳- جدول های صامت‌ها و مصوت‌ها در گویش لری بهبهانی

۲۷.....

۳-۳-۱- صامت‌ها در گویش لری بهبهانی ۲۸.....

۳-۳-۲- مصوت‌ها در گویش لری بهبهانی

۲۹.....

۳-۴-نشانه های اضافی در گویش لری بهبهانی

۲۹.....

فصل چهارم : ویژگی های صرفی گویش لری

بهبهانی..... ۳۰

۴-۱- مقدمه

۳۱.....

۴-۲- ویژگیهای ساخت - واژه ی اسم در گویش لری بهبهانی

۳۲.....

۴-۲-۱- ویژگی های تصریفی اسم در گویش لری

بهبهانی..... ۳۲

۴-۲-۲- ویژگی های تصریفی فعل در گویش لری

بهبهانی..... ۳۳

۴-۲-۲-۱- انواع فعل از نظر وجه و نمود و زمان در گویش لری

بهبهانی..... ۴۱

۴-۲-۲-۲- انواع فعل از نظر جهت در گویش لری

بهبهانی..... ۴۵

۴-۲-۲-۳- افعال از نظر لازم و متعددی در گویش لری بهبهانی

۴۶.....

۴-۲-۳- ویژگیهای تصریفی صفت در گویش لری

بهبهانی..... ۵۴

۴-۲-۳-۱- صفات پیشین در گویش لری

بهبهانی..... ۵۴

صفحه

عنوان

۴-۲-۳-۲- صفات پسین در گویش لری

بهبهانی..... ۵۵

۴-۲-۴- ویژگی های تصریفی قید عنوان در گویش لری بهبهانی

..... ۵۶

۴-۳- ساخت اشتقاقی اسم در گویش لری

بهبهانی..... ۵۸

۴-۳-۱- پیشوندهای اسم ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۵۸

۴-۳-۲- پسوندهای اسم ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۵۹

۴-۳-۳- ترکیبات اسم ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۶۲

۴-۴- ویژگیهای اشتقاقی فعل در گویش لری

بهبهانی..... ۶۴

۴-۴-۱- ترکیبات فعل ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۶۵

۴-۵- ویژگیهای اشتقاقی صفت در گویش لری

بهبهانی..... ۶۶

۴-۵-۱- پیشنندهای صفت ساز در گویش لری بهبهانی

۶۶.....

۴-۵-۲- پسوندهای صفت ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۶۷

۴-۵-۳- ترکیبات صفت ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۶۸

۴-۶-۱- ویژگیهای اشتقاقی قید در گویش لری

بهبهانی..... ۷۰

۴-۶-۱- پیشنندهای اشتقاقی قید ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۷۰

۴-۶-۲- پسوندهای اشتقاقی قید ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۷۱

۴-۶-۳- ترکیبات قید ساز در گویش لری

بهبهانی..... ۷۱

۴-۷-۱- ضمایر شخصی در گویش لری

بهبهانی..... ۷۲

۴-۷-۱- ضمایر مشترک در گویش لری

بهبهانی..... ۷۳

۴-۷-۲- ضمایر اشاره در گویش لری

بهبهانی..... ۷۳

۴-۷-۳- ضمائر پرسشی در گویش لری

بهبهانی..... ۷۳

۴-۷-۴- ضمائر مبهم در گویش لری

بهبهانی..... ۷۳

۴-۸- اعداد در گویش لری

بهبهانی..... ۷۳

۴-۹- نقش نمادها در گویش لری

بهبهانی..... ۷۴

۴-۹-۱- حروف اضافه در گویش لری

بهبهانی..... ۷۴

۴-۹-۲- حروف ربط در گویش لری

بهبهانی..... ۷۶

۴-۹-۳- حروف تعریف در گویش لری

بهبهانی..... ۷۶

۴-۹-۴- حروف ندا در گویش لری

بهبهانی..... ۷۸

۴-۹-۵- اصوات در گویش لری

بهبهانی..... ۷۸

فصل پنجم : ویژگیهای نحوی در گویش لری

بهبانی.....۷۹

۱-۵- مقدمه ای بر مفهوم نحو و ساخت جمله

.....۸۰

۲-۵- اجزاء جمله

.....۸۰

۳-۵- انواع گروه ها در نحو گویش لری بهبانی

.....۸۱

۱-۳-۵- گروه اسمی در گویش لری

بهبانی.....۸۱

۲-۳-۵- گروه فعلی در گویش لری

بهبانی.....۸۲

۳-۳-۵- گروه قیدی در گویش لری

بهبانی.....۸۲

۴-۳-۵- گروه صفتی در گویش لری

بهبانی.....۸۳

۴-۵- انواع جمله از نظر ساخت در گویش لری

بهبانی.....۸۳

۱-۴-۵- جمله ساده در گویش لری

بهبانی.....۸۴

۵-۴-۱-۱- انواع جمله ساده از نظر الگوی ساختاری در گویش لری

بهبهانی..... ۸۴

۵-۴-۱-۲- انواع جمله ساده از نظر وجه در گویش لری

بهبهانی..... ۸۹

۵-۵- انواع متمم در جمله در گویش لری بهبهانی

..... ۹۰

۵-۶- تطابق در جمله در گویش لری

بهبهانی..... ۹۲

۵-۷- جملات مرکب در گویش لری

بهبهانی..... ۹۳

۵-۸- جملات پیچیده در گویش لری

بهبهانی..... ۹۴

۵-۹- جملات مرکب - پیچیده در گویش لری

بهبهانی..... ۹۶

۵-۱۰- جملات مجهول در گویش لری

..... ۹۷

فصل ششم : بحث و بررسی و نتیجه

گیری..... ۹۸

۶-۱- نتیجه گیری

۹۹.....

۱۱۷..... واژه نامه و اصطلاحات گویش

۱۰۲

کتابنامه

۱۱۸.....

چکیده

عنوان تحقیق «بررسی ویژگیهای ساخت واژی و نحوی گویش لری بهبهانی می باشد». در این کار پژوهشی ساختارهای مختلف زبانی مانند شکل گیری واژگان در حوزه های تصریفی و اشتقاقی واژگان مورد بررسی قرار می گیرد. همچنین فرایندهای واجی و نحوی رایج در این گویش مورد مطالعه قرار می گیرد.

گویش لری بهبهانی یکی از گویشهای بسیار کهن ایرانی است که شاخه ای از گویش های لری بختیاری جنوبی است و در شهرستان بهبهان تکلم می شود.

هدف از این پژوهش معرفی گویش لری بهبهانی و منطقه بهبهان که این گویش در آن تکلم می شود و همچنین ثبت و ضبط واژه ها و عبارات این گویش جهت جلوگیری از نابودی آن می باشد و بر همین اساس می توان به کمک این گویش اطلس های گویشی و زبانی تهیه کرد و در ضمن تحقیق سولاتی که پژوهنده با آن مواجه شده است عبارتند از:

۱- آیا گویش لری بهبهانی از لحاظ ویژگیهای آوایی، ساخت واژی و نحوی با فارسی معیار تفاوت هایی دارد یا در همگونی با فارسی معیار به سر می برد؟

۲- آیا ساخت های نحوی، اجزاء جمله و انواع آن در این گویش شبیه ساختارهای نحوی فارسی معیار است یا با آن تفاوت دارد؟

پژوهنده برای جواب دادن به این سولات از روش میدانی استفاده کرده است در واقع قسمت های مربوط به جمع آوری و ثبت و ضبط اطلاعات که مواد مهم اولیه ی پژوهش می باشد، همه تحت روش میدانی صورت گرفته است. اما بخش دیگر کار که مربوط به اطلاعات راجع به شهر بهبهان می باشد به روش کتابخانه ای صورت گرفته است. بخشی از اطلاعات و در واقع مواد خام اولیه ای این پژوهش که طرز تکلم و نوع استفاده ی گویشوران از گویش محلی خود می باشند، به کمک ضبط صوت جمع

آوری شد. قسمت دیگری از این اطلاعات نیز توسط پرسش نامه هایی که پژوهشگر تهیه و توزیع کرده بوده، گردآوری شد.

با توجه به تحقیقات گسترده ای که در سطوح مختلف آوایی، صرفی و نحوی گویش لری بهبهانی توسط پژوهنده انجام شد می توان به این نتیجه رسید که می توان فرض کرد که یک نفر که به عنوان گویشور فارسی معیار است تا حدودی می توان مطالب و جملات عنوان شده از طرف یک گویشور لری بهبهانی را بفهمد و آنها را درک کند ولی اگر به ریزمسائل و فرآیندهای گوناگون در واژه سازی و همچنین در جمله سازی گویش مورد نظر توجه کرد تفاوت های چشمگیری مشاهده می شود که همین تفاوت ها می تواند مورد توجه زبان شناسان و گویش شناسان قرار گیرد.

در بحث فرآیندهای آوایی می توان به حذف تکواژ /hel/ در /heleštæn/ اشاره کرد که امروز در گویش مورد مطالعه به صورت /leštæn/ تلفظ می شود که تا حدودی فرآیند قلب هم در این کلمه رخ می دهد ولی بقیه فرآیندهای واجی تقریباً همانند فارسی معیار می باشد.

در مبحث صرف تفاوت های گویش مورد مطالعه با فارسی معیار بیشتر به نظر میرسد. در بحث جمع بستن اسامی در گویش لری بهبهانی به سه تکواژ جمع /æ/ و /yæ/ و /wæ/ بر می خوریم که در فارسی معیار معادل /hæ/ و /at/ و /an/ می باشند.

با توجه به بررسی های متعدد تفاوت های اساسی بین گویش لری بهبهانی و فارسی معیار مربوط به مبحث صرف می باشد ولی در مورد نحو و جمله شباهت های کلی به چشم می خورد که نشان می دهد جمله سازی در گویش مورد مطالعه خیلی به فارسی معیار شباهت دارد بجز در بحث مطابقت نهاد و گزاره که در فارسی معیار در مورد اسم جمع اختیاری است ولی در گویش مورد مطالعه اجباری است و حتماً باید نهاد و گزاره مطابقت داشته باشند.

این تحقیق شامل شش فصل می باشد: ۱- کلیات تحقیق ۲- پیشینه نظری و مروری بر تحقیقات پیشین

۳- تحلیل واجشناختی-آواشناختی گویش لری بهبهانی ۴- ویژگیهای صرفی گویش لری بهبهانی ۵-

ویژگیهای نحوی گویش لری بهبهانی ۶- بحث و بررسی و نتیجه گیری

واژگان کلیدی این پژوهش عبارتند از:

گویش، صرف، تکواژ، واژه، نحو، واج، واج شناسی، آواشناسی، اشتقاق و تصریف.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

«طبقه بندی زبان‌ها و گویش‌های متعدد ایرانی، یکی از آشفته‌ترین و پیچیده‌ترین مسایل زبان‌شناسی ایرانی است. ایزوگلس‌های متعددی که بر مبنای ویژگی‌های زبانی، گویش‌های خویشاوند را به هم ارتباط می‌دهند، یا برعکس از هم جدا می‌کنند، غالباً به شکلی نامنظم با همدیگر برخورد و همخوانی دارند. به علاوه، مشکل و حتی غیرممکن است بتوانیم یک ممیزه (یا مجموعه‌ای از ممیزها) را جدا و مشخص کنیم که بتوان با آن‌ها به طور روشن، گویش‌های یک زبان را از گویش‌های یک زبان دیگر که با آن خویشاوندی نزدیک دارد از هم جدا کرد. در بسیاری از موارد، تعداد زیادی از گویش‌های ایرانی خویشاوند که در سرزمین وسیعی رواج دارند، شکل زنجیره‌ای از لهجه‌های کاملاً نزدیک به هم را دارند که به شکل نامحسوسی از هم جدا می‌شوند. [۱: صفحه ۶۵]

طبقه بندی تاریخی و گویش‌شناختی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی، مبتنی بر تاریخ این زبان‌ها و گویش‌ها است. تمامی زبان‌ها و لهجه‌های ایرانی از منشأ مشترکی که «زبان ایرانی مشترک» نامیده می‌شود، منشعب شده‌اند؛ اما جدایی گویش‌های غربی از گویش‌های شرقی که در دوره‌ی باستانی زبان‌های ایران شروع شده، مبنای تقسیم تمام زبان‌های ایرانی به دو گروه عمده‌ی غربی و شرقی است. زبان‌ها و گویش‌هایی که دنباله‌ی گویش‌های ایرانی غربی باستان هستند، به گروه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی غربی تعلق دارند. زبان‌ها و گویش‌هایی که دنباله‌ی گویش‌های شرقی عهد باستان‌اند، به گروه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی شرقی تعلق دارند. [۱: صفحه ۶۹]

زبان‌ها و گویش‌هایی که از گویش‌هایی مشتق‌اند که در ادوار باستان در بخش غربی فلات مرتفع ایران در غرب کویر نمک، رواج داشته‌اند، جزء زبان‌های غربی ایران به شما می‌روند. زبان‌های ایرانی غربی به دو شاخه‌ی عمده تقسیم می‌شوند: ۱- شاخه‌ی جنوب غربی ۲- شاخه‌ی شمال شرقی. [۱: صفحه ۷۵]

زبان‌ها و گویش‌های ایرانی جنوب غربی، دنباله‌ی گویش‌های ایرانی هستند که در دوره‌ی باستان در متناهی جنوب غربی منطقه‌ی رواج زبان‌های ایرانی، یعنی فارس، به کار می‌رفتند. یکی از این گویش‌ها، یعنی پارسی، در دوره‌ی هخامنشی به قید کتابت درآمد که کتیبه‌های پادشاهان هخامنشی معرف آن است. یک گویش دیگر جنوب غربی (پارسی)

که به گویش اولی نزدیک است، اما با گویش کتیبه‌های هخامنشی یکسان نیست، مادر زبان فارسی میانه [پهلوی] محسوب می‌شود. [۱: صفحه ۸۵]

زبان‌ها و گویش‌های شمال غربی، از گویش‌هایی گرفته شده‌اند که در دوره‌ی باستان در بخش شمال و شمال غربی فلات ایران (منطقه ماد) رواج داشته‌اند. از زبان مادی، کلاً تنها چند کلمه باقی مانده است. گویش‌هایی را که در دوره‌ی میانه در این بخش رایج بوده‌اند زیر عنوان پارتی می‌آورند. بعضی از این گویش‌ها در نوشته‌ها ثبت شده‌اند. در پایان دوره‌ی میانه، گویش‌های جنوب غربی، کاملاً جای گویش‌های شمال غربی (مادی و پارتی) را در خراسان و ایران مرکزی گرفت. گویش‌های قدیم، تنها در بعضی مناطق روستایی جدا از هم باقی مانده است. [۱: صفحه ۹۰]

زبان‌ها و گویش‌هایی که از زبان‌ها و گویش‌های ایرانی قدیم آسیای مرکزی و قبایل سکاها گرفته شده‌اند به گروه شرقی تعلق دارند. زبان‌های ایرانی شرقی نیز معمولاً به دو شاخه تقسیم می‌شوند: شاخه‌ی شمال شرقی (سکائی) و شاخه‌ی جنوب شرقی. [۱: صفحه ۹۸]

از میان زبان‌ها و گویش‌های ایران باستان، سغدی و خوارزمی و سکائی غربی، یعنی زبان‌ها و گویش‌هایی که در منطقه‌ی زبانی شمال و شرقی به کار می‌رفتند، به این شاخه تعلق دارند. زبان آلان‌ها در قرون وسطی و زبان آسی در زمان ما، دنباله‌ی گویش‌های سکائی مناطق دریای سیاه و قفقاز است. [۱: صفحه ۱۱۲]

قسمت‌های جنوبی‌تر، یعنی منطقه‌ی بلخ، ترکستان شرقی و مناطق مجاور آن، قلمرو شاخه‌ی جنوب شرقی زبان‌های ایرانی است. در قرون وسطی، زبان‌های بلخی، سکائی - تخاری و هفتالی به این شاخه تعلق داشتند. تنها اسناد نسبتاً مهم باقی مانده‌ی این گویش‌ها به سکائی (عمدتاً ختنی) ترکستان شرقی (از پایان هزاره‌ی اول م) است.

[۱: صفحه ۱۱۸]

۱-۲- بیان مسئله

گویش لری بهبهانی از گویش‌های بسیار کهن و اصیل ایرانی می‌باشد که متأسفانه در اثر نبود دستنوشته‌ها یا مدارک کتبی، فقط نامی از آن در کتاب تاریخ ده هزار ساله ایران در فصل پیدایش آریایی‌ها تا انقراض پارت‌ها، باقی مانده است. [۱: صفحه ۶۵]

گوش لری بهبهانی بعنوان یکی از گوش های بسیار کهن ایرانی در کنار دیگر زبان ها و گوش های معروف کهن همانند گیلکی ، مراغی ، رامهرمزی ، پهلوی و سجستانی از آن یاد شده است .

[۱: صفحه ۸۹]

بسیاری از گوش های ایرانی در سالهای اخیر توسط پژوهشگران و دانشجویان زبان شناسی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته اند و ساختار های مختلف آوایی ، صرفی یا نحوی آنها تحلیل و بررسی شده اند. برخی از این پژوهش ها مطالعه گوش خاص در مقایسه با فارسی معیار و برخی دیگر تحقیق براساس فاکتورهای خاص از قبیل سن ، جنس یا طبقه اجتماعی بوده اند. گوش های مورد مطالعه توسط پژوهشگران گوش شناسی اعم از : گوش رامهرمزی توسط آقای نورالله گرشاسبی ، گوش بویر احمد توسط آقای افضل مقیمی ، گوش دزفولی نوشته امیر عباس پولادی ، گوش کردی مهابادی نوشته ایران کلباس ، گوش کلیمان اصفهان توسط ایران کلباس ، گوش بختیاری در منطقه مشایخ نوشته مصطفی عزیزاده ، گوش لری خرم آبادی نوشته رحیم احمدی ، گوش هورامی نوشته منصور سلیمی و... هر کدام به بخشی از سطوح زبان شناسی گوش ها پرداخته اند . اما گوش لری بهبهانی از گوش های ایرانی شاخه جنوب غربی می باشد و در شهرستان بهبهان از استان خوزستان بکار گرفته می شود .

[۱: صفحه ۸۸]

در زمینه گوش مذکور پژوهش های چندانی آن هم در حدود اندازه های علمی موجود نمی باشد، بجز در موارد جزئی در نوشته ها و روز نامه های محلی مطالبی به چاپ رسیده است . شهرستان بهبهان در شرق استان خوزستان حد مرز استان کهگیلویه و بویر احمد قرار دارد . نام این شهرستان از نام منطقه ارجان که در پنج کیلومتری بهبهان کنونی قرار داشت گرفته است . این شهر در حدود ۱۸۰۰۰۰ هزار نفر جمعیت دارد و در اطراف آن دو رود نسبتاً بزرگ به نام مارون و رود خیر آباد

قرار دارند. مردم این شهرستان تماما شیعه و مذهب دوازده امامی دارند و دارای زیارتگاهها و قدمگاههای مختلف و امامزاده های فراوان می باشد. [۸: صفحه ۱۲]

بلند ترین کوه نزدیک به بهبهان کوه تنگ تکاب می باشد که در شمال شرقی آن قرار دارد. این شهر دارای آب و هوای بسیار گرم و خشک می باشد و حد متوسط بارندگی آن در طول سال بین ۲۷۰ تا ۲۹۰ میلی متر می باشد. [۸: صفحه ۱۴]

با توجه به مطالب فوق و نبود متن نوشتاری و سند مکتوب از این گویش (بدلیل محاوره ای بودن آن) لزوم کار و پژوهش در ابعاد و اندازه های علمی، بر جنبه های مختلف ساختی این گویش بیشتر خود را نشان می دهد، اما آنچه که در ابتدای کار، پژوهنده را مشتاق کنکاش در ساختارهای صرفی و نحوی این گویش نمود، ویژگی های صرفی و نحوی گویش و بعضا تفاوت ها و شباهت های آن با فارسی معیار می باشد. نظریه و منابعی که بر اساس آنها داده های پژوهشی بررسی و مطالعه شده اند. نظریه زبان شناسی ساختاری بوده است.

سؤالاتی که در وهله اول ذهن را به خود مشغول می دارد عبارتند از:

۱- آیا گویش لری بهبهانی از لحاظ ویژگی های آوایی، صرفی و نحوی با فارسی معیار تفاوت هایی دارد یا در همگونی با فارسی معیار به سر می برد.

۲- آیا ساخت های نحوی، اجزاء جمله و انواع جمله در گویش لری بهبهانی شبیه ساختارهای نحوی فارسی معیار است یا با آن تفاوت دارد؟

پژوهنده در این تحقیق علاوه بر اینکه به دنبال پاسخ برای سؤالات مطرح شده می باشد از جهاتی دیگر هم این گویش را مورد بحث و بررسی فرار می دهد و آنرا یک ضرورت می داند:

۱- جلوگیری از زوال گویش

۲- کمک به تهیه اطلس های گویشی و زبانی